

דרך אפרתה

ביטאון המכללה
בנושאי חינוך והוראה

יח

עורכים
סיגלית רוזמרין וחנן יצחקי

הוצאת אפרתה
מיסודה של מכללת אפרתה
ירושלים תשפ"ה (2024)

חברי המערכת

מרי גוטמן, זהבית גרוס, מירי לוישחר, דורון נידרלנד,
שמואל סנדלר, אהרון (רוני) קמפינסקי

עריכה לשונית

ד"ר אריאל סמואל
חנה פורטגנג

מזכירת המערכת

שלומית זמיר

דרך אפרתה הוא כתב עת שפיט היוצא לאור אחת לשנתיים.
המעוניינים להציע את מאמריהם לפרסום מתבקשים לפעול לפי ההנחיות המפורטות באתר מכללת אפרתה.
אין להעתיק או להפיץ פרסום זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני
(לרבות צילום והקלטה) בלא אישור, בכתב ומראש, מהוצאת אפרתה.

עשינו ככל יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות על כל החומר ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה
או טעות, ואם תובא לידיעתנו, נפעל לתקנה.

ISSN: 0793-6397

©

כל הזכויות שמורות להוצאת אפרתה

מיסודה של מכללת אפרתה

רח' בן יפונה 17, ת"ד 10263 ירושלים 9110201

טל': 02-6717744; פקס: 02-6738660

דוא"ל: efrata@emef.ac.il

תוכן העניינים

5	פתח דבר	
7	"פגשתי את המורה שבתוכי": הקשר בין בחירה אישית של נושא לסמינריון לבין תהליכים ספרותיים וחינוכיים מנקודת המבט של מתכשרים להוראת ספרות	אורנה לזין
27	תפיסות סטודנטים עם לקויות למידה את עצמם כמורים לעתיד	הדס דוויק
41	דנים בערכים: תהליך של בירור ערכי עם מרצים במכללה	נורית בסמן מור
71	"חנוך (והערך) את הנער על פי דרכו": בחינה מחודשת של למידה והערכה בהשכלה הגבוהה בתקופת הקורונה	שירה סופר־ויטל ועידית פינקלשטיין
93	"לא הייתי עושה את זה יותר טוב ממך": על למידה בחברותא ופעלנות (agency) במרכז התמיכה הלימודי במכללה	אסתי בן מנחם־תאומים
123	הוראת אותיות מותאמת התפתחות - היבטים התפתחותיים, קוגניטיביים ודרכי הוראה	אריאל נאמן
145	תרומת הזיכרון האוטוביוגרפי לנרטיבים אוטוביוגרפיים של בוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית ברמת המיקרו וברמת המקרו	אילנית אברהם וחפציבה ליפשיץ
175	ביכורי השכלה ולשון: מכתבו הפומבי הראשון של משה לימנס ליהודי אמסטרדם	אסף ידידיה

רשימת המחברים המשתתפים בקובץ

מכללת אפרתה, החוג לחינוך יסודי	אילנית אברהם
מכללת אפרתה, החוג ליסודי והחוג לגיל הרך	ד"ר אסתי בן מנחם-תאומים
המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי, החוג לחינוך והיחידה לרב-תרבותיות	ד"ר נורית בסמן מור
מכללת הרצוג, ראש החוג לחינוך מיוחד	הדס דזויק
אוניברסיטת אריאל, החוג להיסטוריה של עם ישראל; מכללת אפרתה, ראש החוג להיסטוריה	פרופ' אסף ידידיה
המכללה האקדמית אחוה, ראש המחלקה לספרות ושפות; המכללה האקדמית גבעת וושינגטון, המחלקה לספרות	ד"ר אורנה לוין
אוניברסיטת בר-אילן, הפקולטה לחינוך	פרופ' חפציבה ליפשיץ
מכללת אפרתה, החוג לגיל הרך והחוג לחינוך מיוחד; מכללת אורות ישראל	ד"ר אריאל נאמן
הקריה האקדמית אונו, החוג לחינוך וחברה	ד"ר שירה סופר-זיטל
הקריה האקדמית אונו, החוג לחינוך וחברה	ד"ר עידית פינקלשטיין

פתח דבר

בתקופה לא פשוטה שבה עם ישראל כולו נמצא, מלחמת חרבות ברזל, אנו נרגשים להגיש לפניכם את הגיליון השמונה עשר של **דרך אפרתה**. החל משנת תשנ"א הוציאה מכללת אפרתה שבירושלים את כתב העת, המציג מחקרים ומאמרים בחינוך ועיונים בדידקטיקה ובדרכי הוראה. דרך אפרתה כבר קנה לו שם כבמה מכובדת למלומדים וחוקרים בנושאים אלו, ועתה הגענו לגיליון הח" – עם ישראל חי.

הפעם הגיליון עוסק ברובו במחקרים על פרחי ההוראה ומרצים במכללות להכשרת מורים בישראל בתחומים שונים. נסקור בקצרה את המאמרים המופיעים בגיליון: אורנה לזין משתפת את ממצאי המחקר שעשתה בקרב פרחי הוראה שעשו עבודות סמינריוניות בתחום הדעת (ספרות), ובו היא מצאה שבחירה אישית של נושא למחקר מגבירה את תחושת הבעלות של הסטודנטים על התהליך ומשפרת את איכות הביצוע. הדבר נובע מהקשר האישי לנושא, מהתאמה לעבודת הסטודנטים בשדה החינוך ומהתפיסה המקצועית של הסטודנטים את עצמם. המאמר מעודד את המנחים לאפשר בחירה אישית של נושאים בעבודות אלו.

באופן די מפתיע, יש סטודנטים המתמודדים עם לקויות למידה שבחרים ללמוד את מקצוע ההוראה, שלא זו בלבד שבחרו לעסוק בלמידה גם לאחר שנות התיכון, אלא גם בחרו ללמוד תחום המכשיר אותם לעסוק בלמידה גם בעבודתם המקצועית. הדס דוויק משתפת את תוצאות מחקרה על מניעיהם של סטודנטים כאלו ללמוד הוראה ואת תפיסתם את עצמם כמורים עם לקויות למידה בעתיד. המסקנות הן שהם בוחרים מקצוע זה מאחר שהם חושבים שיוכלו להבין טוב יותר ילדים בעלי לקויות למידה, וכן כי מקצוע ההוראה נחשב מקצוע קל יחסית ללימודים באוניברסיטה. הם משערים שיהיה להם קשה ומציעים מנגנוני פיצוי לקשיים הצפויים בעתיד.

מאמרה של נורית בסמך מור מציג מחקר שבחן תהליך של בירור ערכי שנערך עם מרצים במכללה לחינוך עם פרוץ מגפת הקורונה. נמצא שהערכים החשובים ביותר למרבייתם היו דאגה, אכפתיות ומקצועיות. רוב המרצים גם קישרו את ערכיהם למסורת, למשפחה ולקהילתיות. כל זאת בעידן של פיחות שחל במעמד החינוך הערכי לטובת הצורך בהשבחת ההון האנושי. היה גם מפתיע לגלות שרק מעטים דיברו על ערכים של יושר והגינות.

שירה סופר-ויטל ועידית פינקלשטיין בוחנות את מקומן של ההערכה המסכמת וההערכה המעצבת באקדמיה. לטענתן, בעקבות משבר הקורונה, שהפך את הלמידה באקדמיה למקוונת יותר, יש מקום להערכה דינמית המתאימה ללימוד דינמי ומשתנה. באמצעות חקרי מקרה הן בוחנות את תפקידיה ואת יתרונותיה של ההערכה המעצבת כמכוונת למיומנויות המאה ה-21, ומביאות לפני הקוראים כמה אפשרויות להערכות מעצבות למקרים שהן מציגות.

אסתי בן מנחם-תאומים משווה בין למידה במרכז תמיכה לימודי לסטודנטיות מתקשות הקיים במכללה להכשרת מורים ובין לימוד בחברותות במדרשות. במחקר נמצאו קווי דמיון רבים בין שתי המסגרות: הרגשה חופשית לשאול הכול; תיאומי זמן; פישוט החומר; קשר בין אישי ובחירת חומר לימוד שמעניין את שתי הלומדות. כן נמצא במפגשי החונכות שכאשר החניכה הנזקקת לסיוע גילתה יוזמה ופעלנות, הלימוד נתפס בעיני שתי הלומדות יעיל ומקדם יותר.

מכאן נעבור למחקרים נוספים בתחומי ההוראה והחינוך:

אריאל נאמן מבקש לעמוד על היבטים ההתפתחותיים והקוגניטיביים של לימוד האותיות ועל דרכי ההוראה המתאימות להיבטים קוגניטיביים והתפתחותיים אלה. הבנת התפתחות זו מעלה את החשיבות של המורה בהתאמת ההוראה לתהליכי ההתפתחות למיניהם.

אילנית אברהם וחפציבה ליפשיץ חקרו את הנרטיב האוטוביוגרפי, שאדם מספר מזיכרונו או מדמיונו, לעומת נרטיב שמופק על ידי גורם מדובב (ספר, תמונה וכיו"ב). במחקר נותחו נרטיבים של בוגרים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית בהיבטים לשוניים ברמת המיקרו – אוצר מילים, מורכבות תחבירית ועוד – וברמת המקרו: מבנה הסיפור, לכידותו וכיו"ב. מסקנות המחקר מראות יתרון לנרטיב האוטוביוגרפי על פני זה המופק מגורם מדובב הן ברמת המיקרו והן ברמת המקרו.

הגיליון נחתם במאמר על מכתב מסתורי שנכתב לחברי הקהילה באמסטרדם של תחילת המאה ה-19, שקרא להוסיף לימודי פילוסופיה יהודית ודקדוק עברי על לימודי הקודש בבתי הספר. אסף ידידיה מנסה לברר מיהו כותב המכתב – האם יש בו חריגה מהמסורת המסורתית הקהילתית? האם זו השפעה של תנועת ההשכלה מחוץ לקהילה או תהליך הבשלה טבעי שעברה הקהילה עצמה? לאחר מחקר מקיף על רוח התקופה באמסטרדם ומחוצה לה ידידיה מגיע למסקנה שלא הייתה במכתב זה קריאת תיגר על המצב הקיים.

מערכת דרך אפרתה מתפללת עם כל עם ישראל להשבתם של כל החטופים והחטופות לביתם בריאים ושלמים, להצלחתם של חיילי צה"ל ואנשי כוחות הביטחון בכל מקום שהם ולהחלמתם של כל הפצועים. מי ייתן ונזכה במהרה להגשמת התפילה לשלום המדינה: "ונתת שלום בארץ ושמחת עולם ליושביה".